

people and inspired in these bodies individual souls. The human soul is not material and it has an ideal origin and three interrelated elements – intellectual, volitional and sensory-emotional. Cicero gave a definition of the will. To his mind, our desire and joy appear from our understanding of good, therefore, what seems to us to be a blessing becomes the goal of achieving. The desire, mastering the person, becomes a driving force in the realization of the goals and impetus to action. When desired is achieved – a person rejoices. Because according to the laws of nature, all people aspire to what they consider to be good, and avoid the opposite. Therefore, if an object seems to be a blessing, then the human nature orders to achieve it. If this desire is stable and intelligent, we call it will. So, the will is a stable and reasonable wish or desire, aspiration or appetency for good but if it is all very excited and not intelligent, then it is already lust and evil. The freedom of person according to Cicero does not mean to have everything, not to obey someone and to live as one wants. The point is in the ability to have the will to obey, if it is necessary, to manage other people, when it is a moral or state duty, not to submit to fate or other external circumstances, to do extremely useful things for everybody, despite great difficulties and danger.

Originality. The doctrine of Cicero about freedom and freedom of will has not been practically investigated by contemporary philosophers and was almost forgotten, but it had a great influence on A. Augustin, representatives of the Renaissance, French enlighteners and others.

Conclusion. It is necessary, firstly, to draw attention of philosophers to the further continuation of the study of this problem in Cicero's philosophical heritage and, secondly, to study the influence of his views on freedom and freedom of will in defining these concepts for philosophers of the subsequent historical epochs.

Key words: person, will, freedom, freedom of will, soul, fate, necessity, duty, god.

Одержано редакцією 02.04.2019

Прийнято до публікації 22.05.2019

УДК: 101.1; 371.13

DOI:10.31651/2076-5894-2019-1-19-26

ГАНАБА Світлана Олександрівна,

доктор філософських наук,

професор кафедри педагогіки

та соціально-економічних дисциплін

Національної академії

Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького,

e-mail: sveta_ganaba@ukr.net

СИЛЬВЕСТР ГОГОЦЬКИЙ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІКИ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

Призначення сучасної освіти бути генератором нових ідей та суспільних змін. Не суспільство підтягує освіту до свого рівня розвитку, а, навпаки, вона задає тон і темп суспільним змінам. Ці обставини зумовлюють необхідність пошуку нових концептуальних ідей розвитку освітньої сфери. Релевантну роль у творенні самобутнього характеру української освіти відіграють інтелектуальні надбання минулих епох. Цікавою у цьому ракурсі міркування є спадщина філософа Сильвестра Гогоцького. У філософсько-педагогічних поглядах мислителя акцентується увага на суспільному призначенні педагогіки. Він розглядає її як моральну науку, практичне призначення якої полягає у покращенні морально-духовного світу людини, окресленні суспільних ідеалів та цінностей, до яких вона має прагнути. В усі сфери суспільного життя педагогіка має внести моральне тепло й світло, надавати блага, відмежовуючи внутрішнє й зовнішнє його благополуччя. Шлях виховання молодого покоління є дуже непростим і довготривалим. Він полягає у створенні гарного морального середовища, в якому має зростати та розвиватися вихованець. Велику роль у цьому процесі відіграє педагог. Його діяльність філософ розглядає не як професію, а як покликання, важливу справу усього життя. Мислитель визначає підґрунтя педагогіки, зазначаючи, що свої засадничі ідеї вона черпає з філософії, логіки, моральної філософії й психології. Вони допомагають визначити перспективу вивчення універсальних зв'язків освітніх явищ, вимагає аналізувати навчання як процесуальне явище,

що безперервно розвивається, виявляти весь спектр суперечностей між діяльностями викладання й учіння тощо.

Ключові слова: *філософія, педагогіка, освіта, мораль, цінності, суспільне призначення, вихованець.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта перебуває у стані перманентних змін, що зумовлені її особливим призначенням у суспільному житті. Воно полягає не лише у прилученні молодого покоління до інтелектуальних надбань попередників, а й у здатності освіти бути генератором нових ідей, думок, поглядів тощо. Творити, а не споживати інформацію є провідною позицією освіти. Ця потреба посилюється тією обставиною, що ми живемо в суспільстві, де знання є не лише базисом для розвитку різних його сфер, а й необхідною умовою життєдіяльності суспільства як такого. Дослідники кваліфікують таке суспільство як «суспільство знань» (вперше дане поняття у своїх публікаціях використав у 1966 році класик менеджменту П. Дракер).

Суспільна місія освіти полягає у її здатності бути творцем нових ідей та суспільних змін. Не суспільство підтягує освіту до свого рівня розвитку, а, навпаки, вона задає тон і темп суспільним змінам. У цьому ракурсі міркувань освітній ресурс все менше відіграє роль допоміжного в еволюційному суспільному поступі, а, навпаки, набуватиме пріоритетного і навіть «випереджального» у суспільному розвитку. Освіта не лише передає та відтворює «культурні коди», які «живлять» сучасний символічний світ, а й спрямовує свої зусилля на творення нових, відповідно до реалій та потреб часу. Вона йде в авангарді суспільного поступу, продукуючи нові ідеї та можливості його розвитку. Зважаючи на важливість та релевантність місії освіти у сучасному суспільстві, уряди багатьох країн створюють низку державних і громадських інституцій. Ці установи працюють над питанням окреслення подальших стратегій та напрямків розвитку освіти, проблемами якості й організації освітнього процесу, здійснюють моніторинги освітнього продукту тощо. Зауважимо, що ці проблеми є актуальними для української освіти, яка розвивається у контексті світового цивілізаційного соціокультурного простору. Їх значимість посилюється, оскільки вона перебуває у кризовому стані, звільняється від принципів та методів радянської освітньої системи, активно веде пошук власного шляху розвитку. У цьому процесі активних змін ми дедалі частіше спостерігаємо запозичення й експлікацію зарубіжного досвіду, на кшталт польської, фінської, південнокорейської тощо освітніх систем. Звісно ознайомлення з різними освітніми системами та використання їх оригінальних і продуктивних ідей у практиці української освіти річ необхідна. Але творення власної самобутньої української системи передбачає врахування надбань минулих поколінь. Сьогодні настав час збирати «дорогоцінне каміння» нашої духовної спадщини.

Одним з її представників є філософ Сильвестр Гогоцький, який є знаним представником київської школи філософії теїзму. Для її послідовників «притаманним було прагнення до синтезу патристики, неоплатонізму, філософських ідей мислителів Київської Русі і Відродження з досягненнями Нового часу» [1]. Про проблем пізнання, сутності та призначення людини, її місця у світі вони підходили з позицій теїзму, що й знайшло відображення у поглядах вченого. Він – професор філософії та давньої філології Київського університету Святого Володимира, у різні роки читав курс педагогіки в цьому ж університеті. У 1877 році учений взяв активну участь в організації Вищих жіночих курсів, де згодом також викладав курси педагогіки та психології. У різні роки він також читав курс педагогіки у жіночому училищі графині Левашової та у Київській духовній семінарії. Серед його інтелектуальних набутоків є праці, присвячені питанням педагогіки, зокрема: «Вступ до педагогіки», «Про вищу освіту стосовно жінки», «Короткий огляд педагогіки» тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософська спадщина С. Гогоцького стала об'єктом дослідження на початку ХХ століття. Зокрема, у «Нарисах з історії філософії на Україні» Д. Чижевський підкреслював особливу роль С. Гогоцького у розвитку філософії на українських землях, вважаючи його найбільшою заслугою збагачення вітчизняної

філософії ідеями німецької філософії [2, с. 45]. Аналіз публікацій констатує факт багатовекторного й неоднозначного сприймання особистості мислителя у різні історичні періоди. Для радянського періоду є характерним упереджене ставлення до постаті мислителя. Наслідком ігнорування постаті С. Гогоцького як науковця та викладача стало його інтелектуальне «забуття». Інтерес до його постаті знову з'явився в умовах незалежності України. Історико-філософську спадщину мислителя досліджували В. Горський, М. Русин, І. Фіцик; соціально-філософські погляди висвітлював В. Фецул; антропологічні ідеї аналізував О. Матюхіна; органічну єдність філософських і педагогічних знань вченого презентовано у наукових розвідках С. Кузьміної, Н. Мозгової. Але якщо історико-філософські, культурологічні, соціально-філософські погляди стали об'єктом вивчення, то цього не можна сказати про його педагогічні уподобання. У дослідницькій літературі практично відсутні наукові розвідки, які стосуються філософсько-педагогічної сфери діяльності мислителя.

Метою статті є розгляд основних ідей філософсько-педагогічної спадщини С. Гогоцького й можливості їх експлікації у систему сучасної української освіти.

Виклад основного матеріалу. Свої міркування про призначення педагогіки у житті людини С. Гогоцький починає із окреслення її предмета та проблемного поля дослідження. Учений стверджує, що педагогічна наука є «донькою» філософії, оскільки зародилася та вийшла з її «лона». У своїх дослідженнях вона продовжує жити її ідеями, послуговується сентенціями та спирається на її міркування тощо. Філософія є тим життєдайним джерелом, яке живить педагогіку, задає концептуальні орієнтири її розвитку, виступає теоретично-світоглядною основою виховання й навчання. Вона також є «методологічною основою для організації наукових пошуків і теоретичних узагальнень практики навчання. Філософія допомагає визначити перспективу вивчення універсальних зв'язків освітніх явищ, вимагає аналізувати навчання як процесуальне явище, що безперервно розвивається, виявляти весь спектр суперечностей між діяльностями викладення і учіння та інше» [3, с. 6]. Як особливий спосіб духовно-практичного осягнення дійсності вона формує теоретичний каркас освіти, окреслює програму навчально-виховних дій, які покликані забезпечити підготовку людини до життя у сучасних реаліях. «Загальна риса усіх філософсько-педагогічних концепцій полягає у тому, що в них ідеї відповідної філософської теорії адаптуються, пристосовуючись до проблем освіти і педагогіки» [3, с. 66], – зауважує В. Канке. Якщо філософська система створює певний теоретичний каркас у пізнавальній діяльності, окреслює її стратегічні пріоритети, необхідні для її практичній реалізації, то тактичні моменти є прерогативою педагогічної діяльності. Самостійність педагогіки полягає у тому, що вона розробила й використовує власний понятійний апарат, сформулювала своє предметне поле дослідження, закони й принципи тощо. Сильвестр Гогоцький вважає, що попри свою самостійність педагогіка не лише не втратила ідейно-теоретичного зв'язку, а й, навпаки, продовжує збагачуватися й набувати розвитку завдяки філософським ідеям [4].

Педагогіка як наука виховання має безпосереднє відношення до певних частин філософії, а саме: логіки, моральної філософії (етики) і психології. Предметом логіки є дослідження й вивчення загальних законів та форм мислення. Розвиток мислення педагогіка розглядає у контексті розвитку пізнавальних здібностей вихованця й передбачає пошук відповідних методів навчання. Предмет моральної філософії (етики) має важливе значення для педагогіки з огляду на наявний внутрішній зв'язок між метою виховання та метою людського життя. Сильвестр Гогоцький звертає увагу на те, «що між цими двома цілями існує лише взаємозв'язок, а не тотожність [5, с. 18]. У чому полягає цей взаємозв'язок? Мислитель його вбачає у тому, що «моральна філософія аналізує лише різні потяги до діяльності; показує у чому полягає ідеальний склад бажаних здібностей, що відповідає закону, а в чому – їх відступ від закону, а педагогіка вишукує, застосовуючи до поступового розвитку здібностей, засобів, як посилити і спрямувати наміри добрі і послабити дурні, словом, як зміцнити волю для самостійних устремлінь до морального удосконалення у зрілий період життя» [5, с. 18]. Одним із завдань педагогіки він визначає її можливість

протидіяти та виправляти прорахунки морально-етичної сфери. «Почуттю виховання необхідно повідомити настрій добра, волі – моральну міць, необхідну для використання обов'язків, розуму – правильні переконання і відомості, необхідні для життя. Таким чином, можна сказати, що психологія пояснює лише поле, на якому діє виховання; але сім'я необхідне для зародження, способи й засоби для здобрення ґрунту мають бути вказані іншою наукою» [5, с. 20], – пише філософ.

Філософія виступає як те «світлоносне» знання, яке живить і запліднює своїми ідеями ті науки, які мають практичне значення у житті людини та суспільства. Дослідник робить розмежування між «світлоносними» та «плодоносними» науками (Ф. Бекон), маючи на меті показати не їх відмінність, а, навпаки, взаємообумовленість. Він вважає, що «усі науки можна розділити на два роди: одні з них мають на меті дослідити причини та закони буття, інші спрямовані на визначення мети буття і засобів досягнення цієї мети. Перші досліджують те, що існує: вони керуються розумінням причинного зв'язку; також розглядають те, що має бути, на основі поняття про мету та цінності предметів по відношенню до цієї мети. Цьому подвійному характеру науки відповідає подвійна спрямованість нашої душі, Одну спрямованість можна назвати теоретичною, а іншу – практичною (чи моральною)» [5, с. 5]. Саме педагогіку він відносить до моральних наук, які мають практичне значення для людини. У чому полягає її практичне спрямування? Насамперед, у тому, що знання цієї дисципліни долучають людину до моральних цінностей і духовних ідеалів тощо. Оскільки педагогіка відноситься до моральних наук, то її призначення «піднесене й священне: вона має сприяти освіченості у вихованні людини – християнина й достойного сина Вітчизни» [5, с. 7]. Саме у цьому наука педагогіка зможе бути корисною суспільству, у цьому полягає її суспільне призначення [5, с. 10].

Таке суспільне призначення педагогіки дослідник розглядає у двох сенсах: широкому та вузькому. У широкому сенсі, переконує він, педагогіка вимальовує суспільний ідеал, до якого має прагнути людина. Цей ідеал є досить багатоманітним, і ця багатоманітність, на думку філософа, виражається у всіх відношеннях людини до світу й самої себе [5, с. 6]. У вузькому сенсі, вважає Гогоцький, «увесь свій інтелектуальний ресурс вона має спрямувати на покращення морально-духовного світу людини» [5, с. 7]. Ідеали визнаються як мірило будь-якої діяльності, інтересів, прагнень тощо людини. Вони визнаються втіленням найкращих якостей й слугують орієнтиром подальшого розвитку. З огляду на цю обставину, ідеали відіграють базисну роль у визначенні мети та цілепокладання, особливостей організації й реалізації педагогічної діяльності.

Варто зазначити, що цей термін у науковій літературі має низку тлумачень, які різняться між собою в залежності від предмету та контексту дослідження. У найбільш широкому значенні, словник філософських термінів тлумачить це поняття як удосконалений взірць чого-небудь, що є метою вищих устремлінь та бажань людини [6, с. 308]. Ідеали займають найвище місце в ієрархії культурних цінностей. По відношенню до інших цінностей вони завжди виконують функцію взірця, а тому не можуть бути засобом їх реалізації. Власне, ця особливість відрізняє діяльність людини (що підпорядковується вищим устремлінням та прагненням) від життєдіяльності тварин (яка здійснюється під дією природних інстинктів і постає засобом у діяльності). Відсутність ідеалів як певних довершених зразків та орієнтирів, зумовлює як деградацію людського Я, так і занепад тієї чи іншої суспільної системи, в тому числі освітньої. За умови їх нівелювання в освіті, на думку Ю. Мелкова, виникає реальна загроза деградації цієї сфери. В освіті спостерігається ситуація, коли педагогічна діяльність підпорядкована не цілям, а засобам, тобто практичним механізмам, шляхам упровадження, методикам, технологіям тощо. Їх різноманіття навряд чи зможе вирішити питання якості освіти, забезпечити її спрямованість на інтереси й потреби тих, хто навчається. Засоби, які у навчальній діяльності «виконують» роль цілей, за твердженням Ю. Мелкова, уподібнюються до ерзац-цілей [7, с. 211]. Звісно, мова не йде про необхідність підпорядкування педагогічного процесу певній панівній ідеології, як це було притаманно радянській системі освіти. Ідеали в освіті радше розуміються як орієнтири у

реалізації педагогічної діяльності, як взірці щодо її сенсу та кінцевої мети. Важливість ідеалів для людини полягає у тому, що вони надають сенсу людському життю, сприяють пошуку нею ідентичності тощо, розглядаються як зовнішні, так і внутрішні причини. Натомість, цілі відображають лише зовнішні причини, звужуються до можливих наслідків їх реалізації. У педагогічній практиці ідеал постає у вигляді допитливого, мудрого образу, який здатний стимулювати уяву, але не призначений до реалізації. Ідеал розглядається як довершений образ, і не може бути реалізований, оскільки у цьому випадку не буде представляти досконалості. У світлі даної відмінності, реалізація ідеалів буде залишатися неможливою, в той час як цілі залишатимуться концептуально «неідеальними» [8, с. 242].

Практичний вимір педагогіки полягає також у її можливості запропонувати людині засоби, способи й окреслити можливості досягнення цього морального ідеалу [5, с. 6]. Увесь свій інтелектуальний ресурс вона має спрямувати на покращення морально-духовного світу людини. С. Гогоцький основне завдання педагогіки вбачає у «викладенні правил розвитку в освіті тілесних і духовних здібностей людини» [5, с. 7]. Предметом науки він вважає виховання юнацтва, стверджуючи, що «сама назва цієї науки вказує високу, людинолюбиву мету, поручається за важливість її як у системі освіти, так і життя. ...увесь організм науки слугує виразом благородних устремлінь людини до створення й здійснення насправді своєї людської гідності, свого високого призначення у всіх сферах свого життя» [5, с. 2]. В усі сфери суспільного життя педагогіка, за твердженням дослідника, має внести моральне тепло й світло, надавати блага, відмежовуючи внутрішнє й зовнішнє його благополуччя. У цьому процесі не слід діяти за законами, настановами та приписами. Добро не вкладається у рамки правил і приписів, воно має свої незмінні сутності, до яких людина як моральна істота має прагнути усім своїм еством, своїм розумінням, своїм життям. І саме у цьому її звеличення, її гідність та честь. Шлях виховання молодого покоління є дуже непростим й довготривалим. Він полягає у створенні гарного морального середовища, у якому має зростати й розвиватися вихованець. Її завданням є не створення якогось певного «штучного середовища», а ліквідація обмежень у досягненні людиною моральних цілей та цінностей. Велику роль у цьому процесі відігравав педагог. Його діяльність він розглядає не як професію, а як покликання, важливу справу усього життя. «Звичайно, діяльність Педагога не має блискучих зовнішніх виражень; вона тиха й багатотрудна, вимагає довготривалого визрівання розуму й характеру, терпіння і спокою у постійних пристосуваннях до смислу й характеру допомогти кожному, хто обрав для себе шлях Педагога, пізнати його внутрішнє значення і в самому виконанні святого обов'язку знаходити відраду й утіху» [5, с. 4], – стверджує С. Гогоцький. У своїй діяльності педагог має пам'ятати про свою високу місію. Вона полягає у тому, що «він творить нове покоління, що його чекає суд часу та суд вічності...» [5, с. 5]. Тому педагог має возвеличитися у своєму професійному покликанні й відповідати цьому покликанню [5, с. 4].

Бути по-справжньому корисною для суспільства педагогіка зможе за умови, якщо буде свою діяльність вибудовувати на відповідних принципах. Сильвестр Гогоцький виокремлює принципи ефективності педагогічної діяльності. Перший принцип ґрунтується на визнанні системності, послідовності в отриманні нових знань. Ця думка дослідника резонує з ідеями як античних філософів Сократа, Аристотеля, Епікура, так і мислителів доби Відродження й Нового часу – Вольтера, Ж.-Ж. Руссо, Я. А. Коменського та інших. В освітній діяльності необхідно дотримуватися ідеї руху від знайомого й зрозумілого до нового. Цей рух передбачає не просте накопичення ресурсу знань, а засвоєння та усвідомлення нових на основі вже здобутих. Освітній процес розглядався як синтез навчання, виховання та розвитку вихованця. Він був зорієнтований на становлення людини як найвищої соціальної цінності, найповніше розкриття її здібностей. Ці настанови не лише не втратили актуальності у наш час, а й набули особливої релевантності з огляду на гуманізацію освітнього простору, забезпечення особистісно орієнтованого спрямування освіти.

Наступним засадничим принципом педагогічної діяльності є необхідність розгляду

виховання людини у зв'язку із потребами та реаліями суспільного життя. Його дослідник формулює як «застосування й перевірка правил виховання і навчання до великої кількості учнів, гармонійне поєднання виховання та розвитку з різними сторонами народного життя, чітка спрямованість усіх сфер до однієї мети...» [5, с. 11]. Тісний зв'язок педагогіки з реаліями й потребами суспільного життя робить її соціально орієнтованою та практично значущою. Суспільне життя дослідник розглядає в усій його багатоманітності й складності. Насамперед, реалії суспільного життя пов'язані із досвідом дитини, реаліями її повсякденного життя. Відповідно педагогічні практики варто будувати не на порожньому місці, не нав'язувати педагогу своє бачення й розуміння світу, вимагаючи його сприймання як істини, не нехтувати попереднім життєвим досвідом дитини, а його вивчати та узгоджувати. Процес навчання постає як спеціально організована пізнавальна й практична діяльність вихованців з метою засвоєння ними нагромадженого соціального досвіду. Таким чином, взаємодія людини з природним довкіллям та громадсько-суспільним середовищем – це своєрідний результат взаємодії мікрокосму із макрокосмом. Досвід, спостереження, практика є необхідними умовами навчальної діяльності. «Наука повідомляє педагогу ясні, повні й зв'язні поняття про закони розвитку людської природи і своїми дослідженнями про засоби сприяє її удосконаленню, що ґрунтується на здоровому розумінні призначення людини, її тілесної та духовної природи, позбавляє однобічного педагогічного механіцизму, а практика розвиває у педагогіці живий такт і як завершення виявляємо його у внутрішній природі вихованця, у поведінці в кожному конкретному випадку...» [5, с. 14], – наголошує С. Гогоцький.

Тобто, теоретичні та практичні знання є складовими пізнавального процесу. У цьому процесі вони не лише виконують свої функції, а є взаємообумовленими складовими. Філософ стверджує, що «...практика, досвід повідомляють Науці життя, спеціалізують її правила, а наука повідомляє практиці більшу усвідомленість, стрункість і повноту» [5, с. 14]. Водночас, було б помилковим та шкідливим для практики, переконує дослідник, уважати те, що вона може лише обходитися низкою уможливлених начал та правил, запропонованих теоретичною складовою [5, с. 14]. Канва суспільного життя значно складніша й багатогранніша, у ній досить тісно переплетені усі сторони життя людини та її власна сутність. Експлікація цих ідей у сучасну освіту дозволить розглянути освітній процес у єдності суспільного та індивідуального, загального й одиничного тощо, будувати змістову складову навчальних планів та посібників виходячи із практичного досвіду й умінь вихованців, а також їх потреб та інтересів. Пізнання світу, за твердженням мислителя, має на меті пізнання людини, розкриття її внутрішнього потенціалу, багатства внутрішнього світу [9]. Сенс пізнання полягає у спрямованості до вищих цілей. Головною метою пізнання є моральність. Людина пізнає себе як моральну істоту. Через пізнання «розмаїття світу з його механічними чинними зв'язками людина за допомогою філософії піднімається до пізнання безумовного початку речей Духу» [10]. Пізнання зумовлює усвідомлення гармонії світу. Ідеї виступають основою цілеспрямованого розвитку духу.

Висновок. Таким чином, філософсько-педагогічна спадщина С. Гогоцького сприяє пошуку й розвитку концептуальних ідей педагогіки. Педагогіка розглядається як наука про виховання і її суспільне призначення полягає у прилученні людини до системи морально-етичних цінностей, які складають суспільний ідеал конкретної епохи. В усі сфери суспільного життя педагогіка має внести моральне тепло й світло, надавати людині блага, відмежовуючи внутрішнє й зовнішнє її благополуччя. Мислитель визначає підґрунтя педагогіки. Він уважає, що свої засадничі ідеї вона черпає з філософії, логіки, моральної філософії й психології. Вони допомагають визначити перспективу вивчення універсальних зв'язків освітніх явищ; мислитель вимагає аналізувати навчання як процесуальне явище, що безперервно розвивається, виявляти весь спектр суперечностей між діяльностями викладання й учіння тощо.

Список використаної літератури:

1. Матюхіна О. А. Проблема людини у філософії С. Гогоцького / О. А. Матюхіна // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2015. – № 12 (22). – С. 46-49.
2. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Дмитро Чижевський. – К.: Вид-во «Орія», 1992. – 230 с.
3. Канке В. А. Философия педагогики: научная монография / В. А. Канке. – М.: Университетская книга, 2011. – 384 с.
4. Гогоцкий С. Краткое обозрение педагогики. Вып. 2 / С. Гогоцкий. – К., 1882. – 84 с.
5. Гогоцкий С. Введение в педагогику / С. Гогоцкий. – СПб., 1855. – 42 с.
6. Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. В. П. Андрушенка. – Х.: Корвін, 2002. – 672 с.
7. Мелков Ю. Идеал та мета освіти в ієрархії культурних цінностей / Юрій Мелков // Філософія освіти. – 2012. – № 1-2 (11). – С. 211-222.
8. Martin J. R. The Ideal of the Educated Person / Jane Roland Martin // Educational THCORY Spring. – 1981. – Vol. 31. № 2. – P. 97-109.
9. Гогоцкий С. Об историческом развитии воспитания у примечательных народов мира / С. Гогоцкий. – К., 1853. – 68 с.
10. Шарова М. А. Антропологические и философско-педагогические взгляды С. Гогоцкого / М. А. Шарова // Научные ведомости Бел. ГУ. – 2011. – №2 (97). – С. 92-100.

References:

1. Matyukhina, O. A. (2015). Problem of man in the philosophy of S. Gogotsky. *Visnyk NAU. Seria: Filosofia. Kulturologia (NAU Bulletin. Series: Philosophy. Cultural Studies)*, 12 (22), 46-49 (in Ukr.)
2. Chizhevsky, D. (1992). *Essays on the history of philosophy in Ukraine*. Kyiv: Oriya (in Ukr.)
3. Kanke, V. A. (2011). *The philosophy of pedagogy: a scientific monograph*. Moscow: University's Book (in Russ.)
4. Gogotsky, S. (1882). *A brief overview of pedagogy*. Kiev (in Russ.)
5. Gogotsky, S. (1855). *Introduction to pedagogy*. St. Petersburg (in Russ.)
6. *Philosophical dictionary of social terms* (2002). Kharkiv: Corvin (in Ukr.).
7. Melkov, Yu. (2012). Ideal and Purpose of Education in the Hierarchy of Cultural Values. *Filosofia osvity (Philosophy of Education)*, 1-2 (11), 211-222 (in Ukr.)
8. Martin, J. R. (1981). The Ideal of the Educated Person. *Educational THCORY, Spring*, 31, 2, 97-109.
9. Gogotsky, S. (1853). *On the historical development of education in the remarkable peoples of the world*. Kiev (in Russ.)
10. Sharova, M. A. (2011). Anthropological, philosophical and pedagogical views of S. Gogotsky. *Nauchnyie vedomosti Bel. GU (Scientific reports of Bel. GU)*, 2 (97), 92-100 (in Russ.)

HANABA Svitlana Oleksandrivna,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor of the
Department of Pedagogy and Socio-Economic disciplines,
National Academy of the State Border
Guard Service of Ukraine
named after Bogdan Khmelnytsky,
e-mail: Sveta_Ganaba@ukr.net

SYLVESTER HOGOTSKY ON THE PUBLIC SETTING OF PEDAGOGY

Summary. Introduction. *The purpose of modern education is to be a generator of new ideas and social changes. It is not society that pulls education up to its level of development, but, on the contrary, it sets the tone and pace of social change. These circumstances necessitate the search for new conceptual ideas for the development of the educational sphere. In this regard, the search for new ideas, methodological principles and priorities of its reform and further development is being updated. The intellectual heritage of the past epochs plays a relevant role in the creation of the original character of Ukrainian education.*

Research methods: *socio-cultural and structural-functional methods, the method of comparative studies in their dialectical unity were used.*

Results: *The philosophical and pedagogical views of the thinker focus on the social purpose of pedagogy as a science of education. First of all, it is presented as a science of education of the younger generation and preparation for life. The philosopher considers it as a moral science, the practical purpose of which is to improve the moral and spiritual world of man, drawing social ideals and values to which it should strive. In all spheres of public life pedagogy should bring moral warmth and light, provide benefits, separating internal and external well-being. The way of education of the younger generation is very difficult and long-term. It is to create a good moral environment in which the pupil should grow and develop. An important role in this process was played by the teacher. He considers his work not as a profession, but as a*

vocation, an important matter of all life. The thinker determines the soil of pedagogy. He believes that she draws her fundamental ideas from philosophy, logic, moral philosophy and psychology.

Conclusions: the researcher considers social life in all its diversity and complexity. The realities of social life are associated with the experience of the child, the realities of his daily life. According to pedagogical practices it is necessary to build not from scratch, not to impose to the teacher the vision and understanding of the world, demanding its perception as truth, not to neglect the previous life experience of the child, and to study and coordinate it. The outline of social life is much more complex and multifaceted, in which all aspects of human life and its own essence are closely intertwined.

Key words: philosophy, pedagogy, education, morality, values, social purpose, pupil.

Одержано редакцією 14.03.2019

Прийнято до публікації 22.05.2019

УДК 1(091): 304.444
DOI:10.31651/2076-5894-2019-1-26-35

ЗАЙЧКІВСЬКА Ірина Петрівна,
старший викладач кафедри соціології та
соціальних комунікацій
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова,
e-mail: 7zira@ukr.net

ВЧЕННЯ І. ОГІЄНКА ПРО РОЛЬ ЦЕРКВИ У ПРОЦЕСАХ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНО- ТА НАЦІЄТВОРЕННЯ

В статті здійснено критичне переосмислення наукової спадщини І. Огієнка зрілого періоду та показано, що осердям наукових пошуків мислителя незмінно залишалося вивчення чинників та інструментів формування етнокультурної самобутності українців. Показано, що, на думку мислителя, необхідними умовами постання останньої є сукупність об'єктивних прикмет (мова, звичаї, обряди тощо) та психічних характеристик (демократизм, емоційність, релігійність тощо), які сприяють усвідомленню культурної окремішності спільноти. Систематизовано та ґрунтовно проаналізовано розпорошені у цілому ряді різнорідних наукових праць висновки І. Огієнка стосовно етно- та націєтворчого потенціалу Української Церкви та показано, що попри раціональність цілого ряду теоретичних зауважень, вчений схильний до ототожнення етнокультурної та релігійної приналежності, а тому його спадщина, маючи вагоме значення для пояснення процесу українського етнотворення, не може некритично бути використана для розробки національних стратегій. Врешті, критичне осмислення наукового доробку І. Огієнка зрілого періоду дало підстави стверджувати, що осердям наукових пошуків мислителя незмінно залишалося вивчення чинників та інструментів формування етнокультурної самобутності українців.

Ключові слова: Православна Церква, народ, етнотворення, націєтворення, мова, об'єктивні прикмети, ментальність, культурна самобутність, релігійна практика, стереотипна поведінка.

Постановка проблеми. Зростання уваги інтелектуального дискурсу до різних аспектів етно- та державотворення зумовлене докорінними соціокультурними та політичними трансформаціями сьогодення. Ослаблення Вестфальської системи національних держав, яке відбулося під впливом глобалізації, відкрило можливості для небувалої до цього часу емансипації, котра проявляється не тільки на індивідуальному, а й колективному рівні. Демократизація усіх сфер суспільного життя зумовила втрату відчуття єдності історії, долі та культури, які вже понад два століття забезпечували національну консолідацію суспільства всередині держави.

Пошук орієнтирів, які в умовах глобалізації та культурної уніфікації сприяли б формуванню групової солідарності, зумовив відродження цілого ряду культурних символів та соціальних практик, які забезпечують суспільну єдність на локальному рівні, закладаючи